

สร้างชุมชนเรียนรู้เพื่อพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

วิจารณ์ พานิช

บรรยายในหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพบุคลากรสู่การเป็นนักจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ ปีที่ 2 (ABC Academy: Episode II) วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2568 ณ ห้องกิ่งเพชร (ชั้น 3)
โรงแรม เอเซีย กรุงเทพฯ

พัฒนาชุมชนและพื้นที่อย่างยั่งยืน

- เพื่อ ปทท. เป็น Innovation-Based Economy & Society รวมทั้งในชนบท (เศรษฐกิจฐานราก) **สร้าง Systems Transformation ได้**
- เพื่อมีการเรียนรู้ พัฒนา และนวัตกรรมในชุมชนและพื้นที่ ทั้งด้านสังคม และเศรษฐกิจ - Empower ให้ชาวบ้านทำ **LDI** เป็น
- เพื่อชาวชนบทเป็นนัก **LDI** (Learning, Development & Innovation) ... **Innovators**
- **สู่**ความเท่าเทียม (equity) ในสังคมไทย

จาก RDI สู่ LDI ในมิติของชาวบ้าน

- เน้นที่ **Learning** ของคนทำงาน/ผู้ใหญ่
- เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning)
- เพื่อทำมาหากินเก่งขึ้น สร้างชุมชนเข้มแข็ง มีความรู้มากขึ้น/สมรรถนะสูงขึ้น ปรับตัวเก่ง (agility) **พัฒนาครบ V.A.S.K.**
- สร้างนวัตกรรม/Systems Transformation จากอาชีพ/การดำรงชีวิต ผ่าน Experiential Learning และ DE (Developmental Evaluation)
- **Learning -> Innovation** คู่กับ Research -> Innovation

จาก RDI สู่ LDI ในมิติของชาวบ้าน

- เน้นที่ **Learning** ของคนทำงาน/ผู้ใหญ่
- เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning)
- เพื่อท้าทายกันยิ่งขึ้น สร้าง... คน/สมรรถนะ
สูงขึ้น ปรับตัวเก่ง (adaptive capability)
- สร้างนวัตกรรม Innovation จากอาชีพ/การดำรงชีวิต ผ่าน
Experience Learning Model (Experimental Evaluation)
- Innovation Research -> Innovation

บพท. หนุนนวัตกรรมชุมชน / พื้นที่

ผ่านกลไกการเรียนรู้จากประสบการณ์

จาก RDI สู่ LDI ในมิติของชาวบ้าน

- เน้นที่ **Learning** ของคนทำงาน/ผู้ใหญ่
- เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning)
- เพื่อท้าทายกันยิ่งขึ้น สร้าง... คน/สมรรถนะ
สูงขึ้น ปรับตัวเก่ง (adaptive capability)
- สร้างนวัตกรรม Trans... การก่อ... ชีวิต ผ่าน
Experience... Implement...
- ... Innovation

บพท. หนุนนวัตกรรมชุมชน / พื้นที่

ผ่านกลไกการเรียนรู้จากประสบการณ์

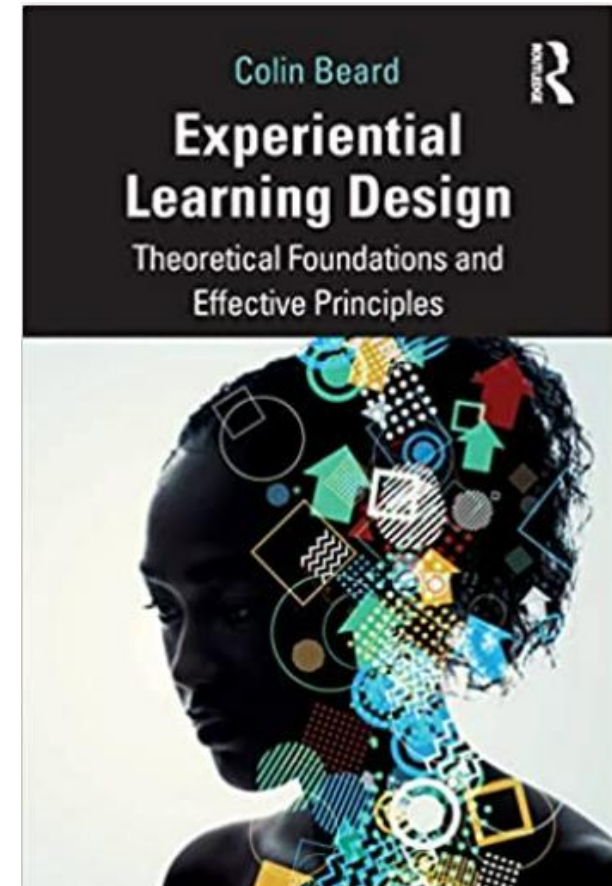
ดีกว่าผ่านการวิจัย

การเรียนรู้ที่แท้จริง (procedural learning vs declarative learning)

- การเรียนรู้จากประสบการณ์ (experiential learning)
- ประสบการณ์ภายในตัว (Spiritual Well-being, IDG) และประสบการณ์ภายนอกตัว
- ประสบการณ์จริง และ ประสบการณ์เสมือน (AI)
- ผ่านการสะท้อนคิด (reflection) – **Reflective Learning**
- ผ่าน ความคาดหวัง (anticipate) การเข้าร่วม (engage) ปฏิสัมพันธ์ (interact) รับเข้าไว้ (assimilate) เข้าใจ (understand) สะท้อนคิด (reflection) จำ (remember) ใช้ (application) เปลี่ยนขาด (transform) **ของผู้เรียน**

ลักษณะของ การเรียนรู้ที่แท้จริง และ holistic

- ทำให้สิ่งที่เรียนรู้ปรากฏตัวตนขึ้นมา (embodied) จากประสบการณ์
- ฟังข้อเรียนรู้เข้าไปในเนื้อในตัว (embedded)
- ผ่านการกระทำ (enacted)
- เกี่ยวกับความสัมพันธ์ (relational)
- เป็นสิ่งที่ (ผู้เรียน) สร้างขึ้น (constructed)
- ขยายขอบเขตได้ไม่จำกัด (extended)
- มีความเป็นพลวัต และ ยังเข้าใจไม่ครบถ้วน



เรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning)



<https://www.gotoknow.org/posts/712924>

6H ของ Experiential/Holistic Learning

- Hand ทำ และ รับผัสสะ (sensing)
- Heart รู้สึก (feeling) อารมณ์ (emotion)
- Head คิด (thinking)
- Home เป็นส่วนหนึ่ง (belonging/attachment)
- Habitat โลกกว้าง (more-than-human world)
- Human มีตัวตน (being) หรือ อัตลักษณ์ (identity)



6H ของ Experiential/Holistic Learning

- Hand ทำ และ รับสัมผัส (sensing)
- Heart รู้สึก (feeling) อารมณ์ (emotion)
- Head คิด (thinking)
- Home เป็นส่วนหนึ่ง (being at home) / attachment
- Habitat โลก (being in the world) more than
- Hygiene (being clean) ความเป็นอยู่ (identity)

ทั้ง 6 ปัจจัย มีผลกระทบต่อการเรียนรู้

จากประสบการณ์



เรียนรู้บูรณาการครบ ๔ ด้าน คือ ค่านิยม (values) เจตคติ (attitude)
ทักษะ (skills) ความรู้ (knowledge) (VASK) ผสมกลมกลืนกัน



OECD Learning Compass 2030

<https://twitter.com/juandoming/status/1138509462539571202>

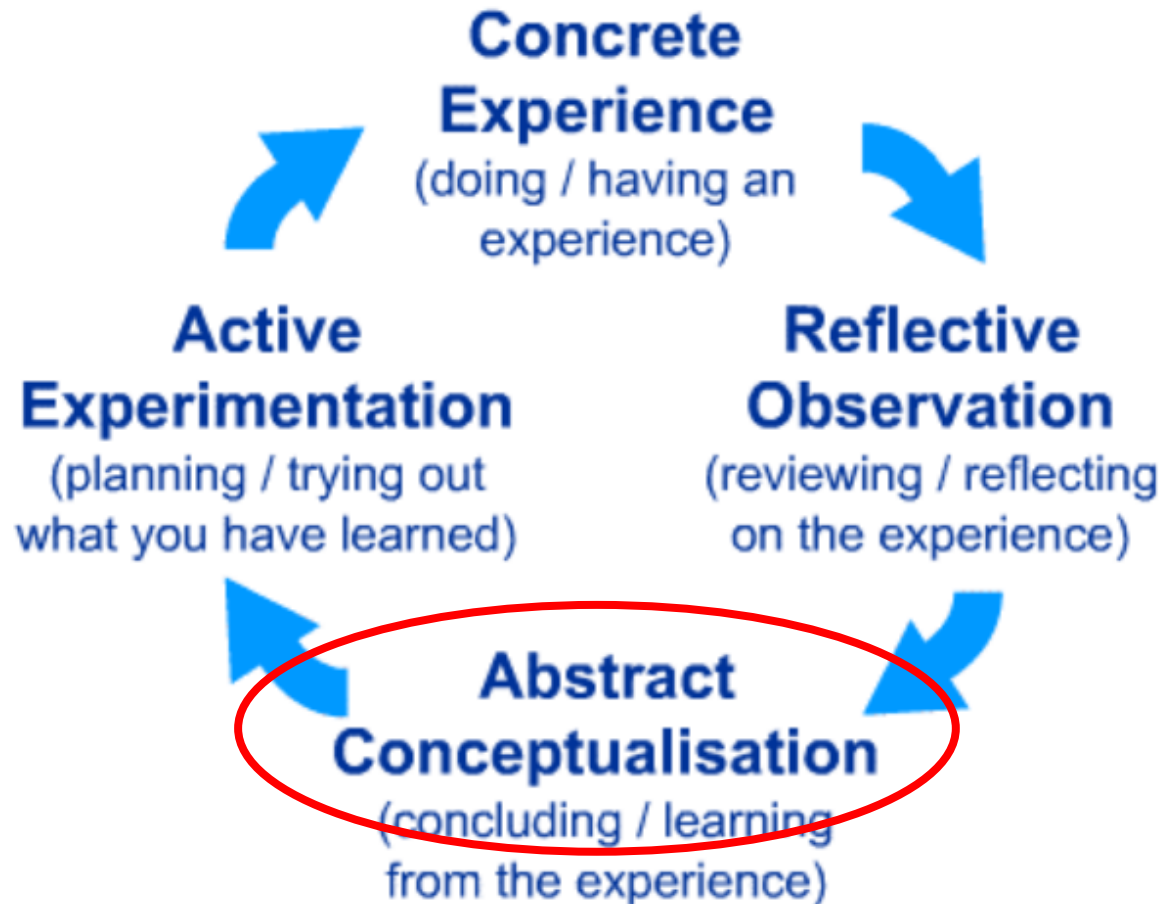
การเรียนรู้สร้างขึ้นจาก

- ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social) และวัฒนธรรม (cultural)
- กลไกทางชีววิทยา จิตวิทยา อารมณ์ ความรู้สึก การคิด จิตวิญญาณ
- ความมุ่งหมาย การกระทำ พฤติกรรม
- การมีปฏิสัมพันธ์กับโลกผ่าน การกระทำ รับรู้ รู้สึก และคิด
- การมีปฏิสัมพันธ์กับภายในตนเอง จินตนาการ ผ่านกลางวัน คิด สะท้อนคิด
- ความรู้สึกเป็นตัวตน : การเป็นส่วนหนึ่ง (belonging) การพัฒนาขึ้นเป็น (becoming) การเป็น (being)

[Gotoknow.org/posts/tags/เรียนรู้จากประสบการณ์](https://gotoknow.org/posts/tags/เรียนรู้จากประสบการณ์)

ชาวบ้านเรียนรู้สู่นวัตกรรมด้วย Kolb's Experiential Learning Cycle

แล้วเอาหลักการ
ไปทดลองใช้



เรียนรู้ทักษะการ
ตกผลึกหลักการ

ชาวบ้านเรียนรู้ผ่านวัฏจักรด้วย Kolb's Experiential Learning Cycle

แล้วเอาหลักการ
ไปทดลองใช้



ชาวบ้านต้องการ “คุณอำนวย” (facilitator)

เรียนรู้ทักษะการ
ตกผลึกหลักการ

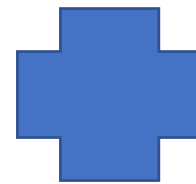
เพื่อชาวบ้านเป็น Innovators ต้องการการหนุนด้วย

- “คุณอำนวย” (Facilitator)
- “คุณลิขิต” (Note-Taker)
- ชาวบ้านเป็น “คุณกิจ” (Practitioner)
- ในโมเดล **การจัดการความรู้** (Knowledge Management – KM)
- ส่วนนวัตกรรม (Innovation)
- ที่ชาวบ้านเป็น “นวัตกรรม” (Innovators)

เพื่อชาวบ้านเป็น **Social** Innovators

ต้องการการหนุนด้วย

- “คุณอำนวย” (Facilitator)
- “คุณลิขิต” (Note-Taker)
- ชาวบ้านเป็น “คุณกิจ” (Practitioner)
- ในโมเดล **การจัดการความรู้**
(Knowledge Management – KM)
- ส่วนนวัตกรรม (Innovation)
- ที่ชาวบ้านเป็น “นวัตกรรม”
(Innovators)



DE (Developmental Evaluation)

ต้องการ

Evaluator + Fa + Note

เพื่อ

ตั้งเป้า กำหนด

stakeholders, information,
dialogue, หนุนวงจรเรียนรู้
และพัฒนา ส่วนนวัตกรรม

LDI Facilitator เพื่อชุมชน/ท้องถิ่น คือใคร

- ผู้สนับสนุนกระบวนการ เพื่อการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (ประสบการณ์) ของชาวบ้าน
- ดีที่สุด เป็นคนในชุมชนเอง
- อาจเป็น NGO หรือ อจ. อุดมศึกษา หรืออื่นๆ
- ไม่ควรใช้คนที่ไม่รู้จักชุมชนนั้น



LDI Facilitator ทำ/ไม่ทำ อะไร



- หนุนกลุ่มชาวบ้านที่รวมตัวกัน หาเป้าหมาย LDI ที่ชัดเจน
- เป้าหมายนวัตกรรม / transformation ด้านสังคม หรือเศรษฐกิจ ... ESG ของชุมชน
- หากเป้าหมายเป็น social innovation ต้องคำนึงถึง stakeholders ด้วย
- ช่วยให้เป้าหมายชัด เห็น OKR, KRA, KPI, Actions มีกรอบเวลา แต่ยืดหยุ่น ปรับได้
- เป็นเป้าหมายร่วมกันในชุมชน ไม่ยึดเยียด ไม่ชี้นำ

LDI Facilitator ทำ/ไม่ทำ อะไร

- หนุนกลุ่มชาวบ้านที่รวมตัวกัน หาเป้าหมาย RDI
- เป้าหมายนวัตกรรม / transformation ของชุมชน หรือ ESG ของชุมชน
- ช่วยให้เป้าหมาย RDI, KPI, KPIs มีกรอบเวลา แต่ยืดหยุ่น

ถือเป็นนักจัดการ RDI เพื่อชุมชน/พื้นที่ หรือไม่

หากใช่ ควรมีการพัฒนา LDI Fa หรือไม่

ไม่ยัดเยียด ไม่ชี้นำ

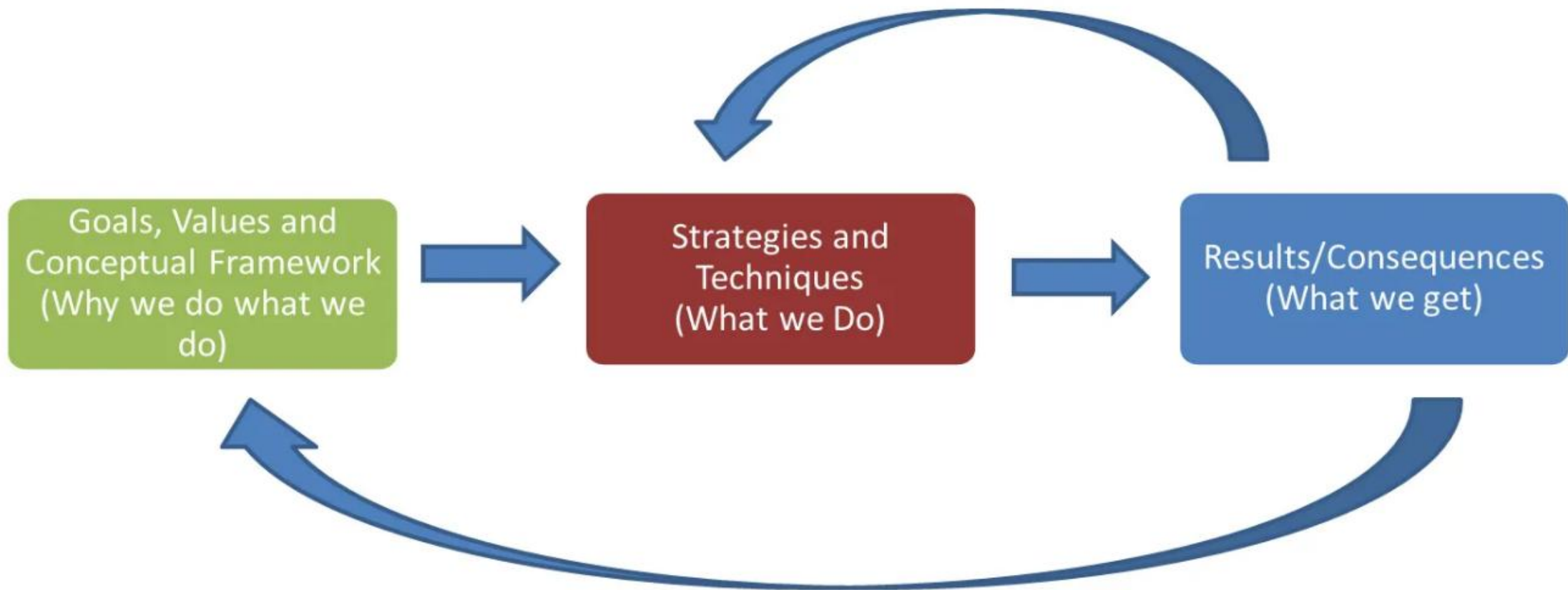
Competencies ของ LDI Fa



- รู้จักชุมชน รู้จักคนในชุมชน
- รู้หน้าที่ Fa ทำหน้าที่ Dialogue Fa เป็น
- รู้จัก (experiential learning) ... gotoknow.org/posts/tags/เรียนรู้จากประสบการณ์
- รู้จัก “นวัตกรรม” (innovation) เชิงสังคม เชิงเศรษฐกิจ ที่ relevant ต่อชุมชน
- ด้านการสื่อสารสาธารณะในชุมชน
- ด้าน policy advocacy ในชุมชน และระดับประเทศเพื่อหนุนระดับชุมชน
- รู้จัก KM for Innovation
- รู้จัก DE – Developmental Evaluation และใช้เป็น ...gotoknow.org/posta/tags/DE
- รู้จัก Double-Loop Learning ...พลังของ feedback

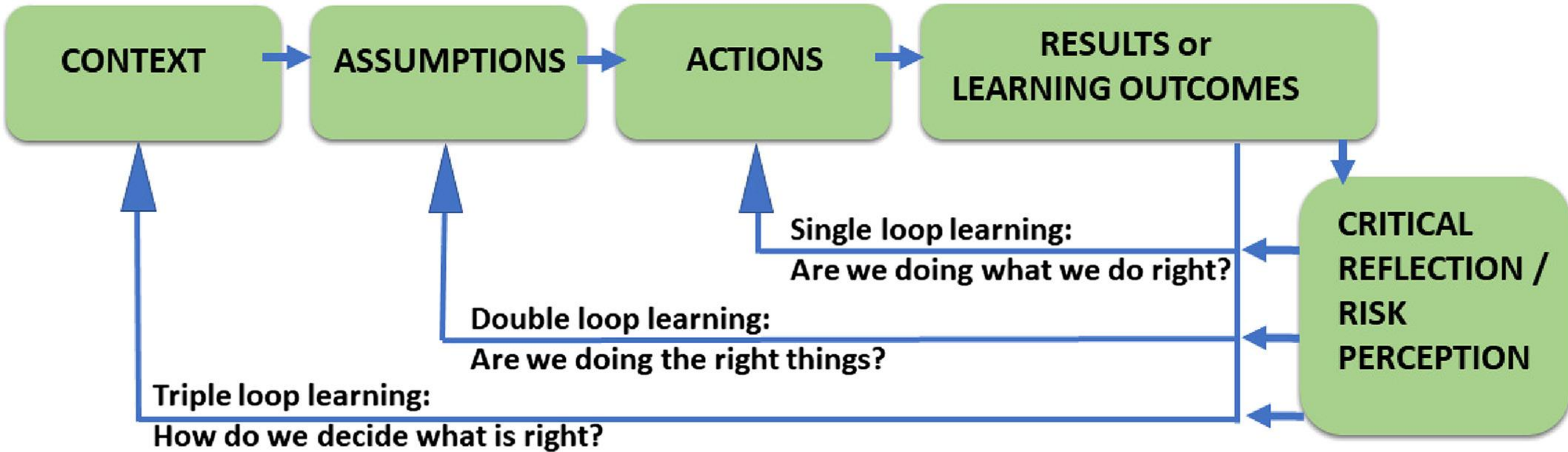
LDI Fa หนุนให้ชาวบ้านหมุนวงจร Double Loop Learning

Single Loop Feedback



Double Loop Feedback

Triple-Loop Learning



LDI Fa หักตั้งคำถาม เพื่อนำสู่

- Multiple-Loop Learning
- การพิจารณาข้อมูล/สารสนเทศ สำคัญ
- ข้อค้นพบใหม่ สู่กระบวนการทัศน์ใหม่ (new mindset)
- เล็งสู่เป้า root cause
- การมีส่วนร่วมของ stakeholders สำคัญ
- ในลักษณะ actors ไม่ใช่เพียงให้ idea
- PILA (gotoknow.org/posts/710767)

ใช้พลัง ๑๖ ของ DE หนุนการเรียนรู้เพื่อพัฒนา

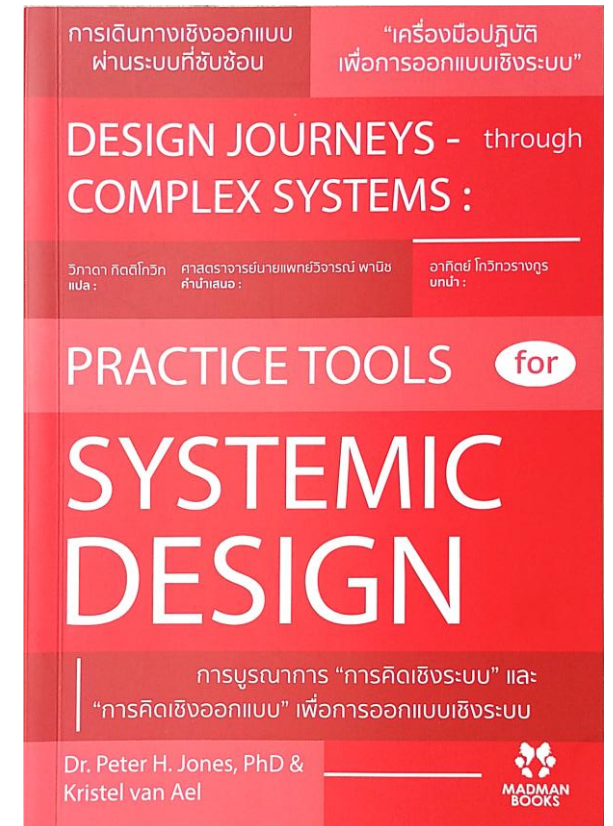
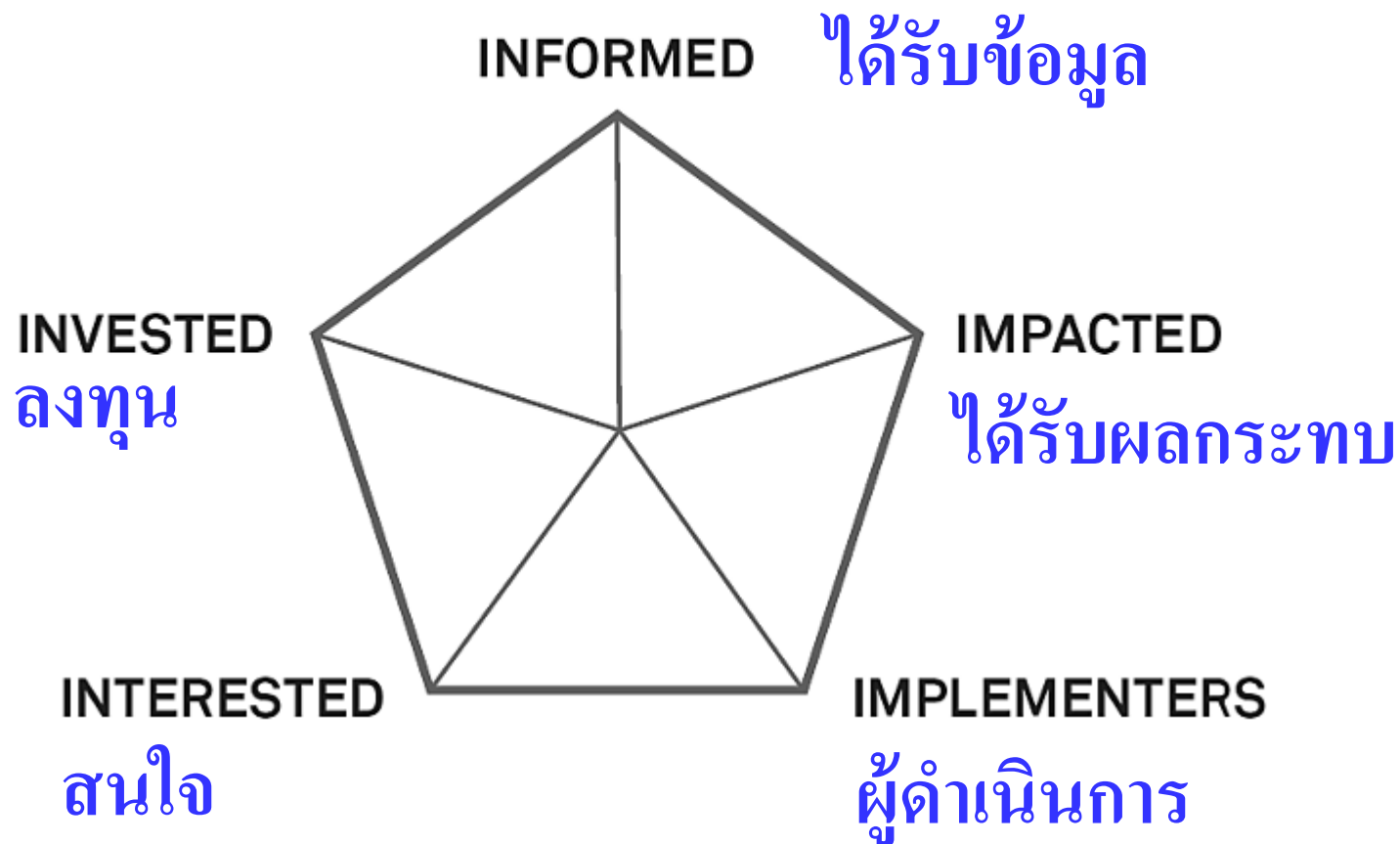
- ความซับซ้อนและปรับตัว (Complex-Adaptive) ของกิจกรรม
- เป้าหมาย (Purpose) และกลยุทธ์ร่วมของ stakeholders : KRA, KPI, Actions
- ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders)
- ข้อมูล (information)
- การสานเสวนา (dialogue)
- การสะท้อนคิด (reflection)
- Evaluator & Facilitator Team
- ความไม่ชัดเจน (ambiguity)
- ขั้วตรงกันข้าม (creative tension)
- การป้อนกลับตรงเวลา (timely feedback)
- วงจรเรียนรู้จากประสบการณ์
- Double-loop Learning
- มองเป้าอนาคต
- KM
- กัลยาณมิตร
- ความยืดหยุ่น

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก

- ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการโดยตรง
- ได้แก่ : ลูกค้า ผู้จัดจำหน่าย ชุมชน ภาครัฐ องค์กรภาคประชาสังคม
- คุณค่า : มุมมองที่หลากหลาย ข้อมูลเชิงลึก ความน่าเชื่อถือ ขยายเครือข่าย สร้างความยั่งยืน ลดวัฒนธรรมไซโล
- ความท้าทาย : ทำอย่างไรจะเชิญมาร่วม DE ได้ ทำอย่างไรให้เปิดใจ

เกณฑ์คัดเลือก stakeholders : 5I

มีมุมมองหลากหลาย ความหลากหลายทางสังคม มีความเชี่ยวชาญ



น. ๑๓๔ - ๑๓๕

สรุป สร้างชุมชนเรียนรู้เพื่อพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

- เพื่อ LDI เน้น L2Is
- ใช้เครื่องมือ ๔ ชั้น : Experiential Learning + KM + DE + MLL
- ชาวบ้านเป็น “คุณกิจ” (practitioners / learners / innovators)
- เรียนรู้ครบ ๔ ด้าน : V.A.S.K.
- นักจัดการ LDI/L2Is ทำหน้าที่ “คุณอำนวย” “คุณลิขิต” ให้ Local Innovators มีเป้าชัด ข้อมูลที่ทันกาล กำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เวทีสานเสวนา สู่ข้อตกลงปรับปรุง/พัฒนา ทำเป็นรอบๆ จนบรรลุเป้า (ที่คืนได้)
- ชาวบ้านบางคนอาจพัฒนาขึ้นเป็น นักจัดการ LDI/L2Is ได้